

AMAZONKALAR KIM VA ULARNING TARIXI HAQIDA

Mansur Muminov Jo'ra o'g'li
*O'zbekiston Milliy universiteti Tarix fakulteti,
tarix yo'nalishi, 1-kurs talabasi.*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Amazonkalar ya'ni jangari ayollar hayoti va turmush tarzi, Ularning yunon asarlaridagi tafsilotlari haqida ma'lumotlar berdik. Amazonkalar mavjud bo'lganmi yoki bu yunon asarlaridagi asotirlarmi? degan savolga ayrim manbalar asosida javob berishga harakat qilamiz. Ular yashagan hududlarni yunon muarrixlari asarlaridagi va hozirgi nomlari asosida tahlil qilishga harakat qildik. Amazonka malikalari, ularning harbiy harakatlari va mardliklari borasida yunon asarlarida ko'plab ma'lumotlar keltirilgan. Olimlar hozirgi davrga kelib amazonkalar mavjud ekanligini ayrim arxeologik manbalar asosida ham isbotlamoqdalar. Matriarxat davr ramzi bo'lgan ushbu qabila hayoti haqida atroflicha yoritamiz.*

Abstract: *In this article, we have provided information about the life and lifestyle of Amazons, that is, warrior women, and their works in the Greek style. Did the Amazons exist, or are they Greek myths? We will try to answer the question based on some sources. Let's try to analyze what they lived and did based on the works of Greek historians and their current names. There is a wealth of information in Greek works on the Amazonian queens, their courtship, and their exploits. Scientists have proven that the Amazons were present on the basis of some existing archeological sources. We will cover the life of this tribe, which is a symbol of matriarchy era.*

Kalit so'zlar; *Sarmatlar, skiflar, Kavkaz tog'lari, Troya, Femiskira, Amudaryo (Araz nahri), Girkaniya, Kaspiy dengizi.*

Key words; *Sarmatians, Scythians, Caucasus Mountains, Troy, Themyscira, Amudarya (Araz River), Hyrcania, Caspian Sea.*

Amazonlar xayoliy afsona yoki tarixiy qahramonlarmi, hali ham tortishuvli masala. Iskandar Zulqarnayndan keyin Amazonkalar tarixda o'z izlarini yo'qotdilar. Biroq, so'nggi yillarga kelib, Kavkazning bir qator joylarida, Ukraina hududida va boshqa joylarda kamon, o'q va nayzalar bilan ko'milgan ayollar qabrlari topilgan.

Demak, jangchi ayollar mavjud bo'lgan degan taxmin o'z isbotini topmoqda. Qilichlar, jangovar boltalar, yaqin masofadagi janglar uchun mo'ljallangan quollar, qabrlar yonidagi marosim xanjarlari jangchi ayollarning aristokratik kelib chiqishidan dalolat beradi. Ular xavfsiz yashash va jangda odamlarni mag'lub etish uchun o'sha paytda yasalishi mumkin bo'lgan barcha quollardan foydalanganlar. Sarmatlar Amazonkalarining ajdodlari hisoblanadi. Sarmat qabristonlarida jangchi ayollar quollar bilan birga dafn etilgan holda topilgan. Keyinchalik bunday holatlar skiflarda ham uchraydi.

Miloddan avvalgi XII asrda Troya urushida ellinlar va Amazonlar o'rtasidagi jangdan so'ng ellinlar ularni qo'lga olib, 3 ta kemaga o'tqazdilar. Ammo Amazonlar bu erdagi barcha yunon jangchilarini quolsizlantirishdi va ularni kemalardan suvga tashlashdi. Kemani boshqara olmagan Amazonkalarni shamol va to'lqinlar Meotiya ko'li qirg'oqlariga uloqtirib yuborishdi. Ular Kremn deb atalgan skiflarga tegishli bo'sh erlarni egallab olganlar. Ular skiflarning otlarini o'g'irlab, mamlakatni talon-taroj qila boshladilar.

Gerodot yozadi: "Skiflar hech narsani tushunmadilar. Bu nima: ularda til yo'q, kiyim-kechak yo'q, hech bir qabilani bilishmaydi, ular hayratlanarli, ular qaerdan paydo bo'lgan?! Skiflar Amazonkalarni yosh yigitlar deb o'ylashgan, va shuning uchun ular bilan jangga kirishdilar. Faqat jangdan keyin skiflar Amazonkalarining jasadlariga qarab, ularning ayol ekanligini bilishdi. Shundan keyin ular Amazonkalarni o'ldirmaslikka qaror qilishdi. Ular Amazonkalarga yigitlarni yuborishni o'ylashdi. Ular bilan yaqinlik qilish, qilgan ishlarini o'rganish uchun o'z qarorgohlarini ularning yoniga qurdilar. Tarixchining so'zlariga ko'ra, amazonkalar skif odamlari bilan aloqada bo'lgan va ularga muhabbat qo'ygan, ammo ichki hayot bilan cheklanib qolishni istamagan, shuning uchun ular o'zlarining ajdodlari urf-odatlarini davom ettirgan Evroosiyo dashtining tekisliklarida yangi jamiyat yaratganlar. Shu tariqa skiflar bilan aloqa qila boshladilar deya ma'lumotlar keltiriladi.

Gerodot asarlaridan ma'lum bo'lishicha, Amazonlar birinchi bo'lib moddiy qaramlik inson huquqlarini cheklashini tushungan va unga qarshi chiqqan ayollardir. Tarixan ular matriarxat davr ramzi sifatida qaraladi.

Tarixchi A.B.Snisarenkoning fikricha, Amazonkalarining yashash joylarining konturlari Turkiyaning Amasiya viloyatiga to'g'ri keladi. Tarixchining fikricha, Amaziya so'zining oldingi shakli Amazyia toponimi qandaydir afsonaviy qabila nomi bo'lishi mumkin. Amazonlar Turkiyaning Samsun viloyatida ham o'z izini qoldirdi. Ma'lumki, yunonlarning homiy ma'budasi Artemida jangchi ayol degan ma'noni anglatadi.

Vikipediyaning Ozarbayjon bo'limida amazonka so'zini qidirsak, avvalo shunday jumlagacha duch kelamiz – Amazonka – Ozarbayjonda yashagan jangovar ayollar qabilasi. Biz bunday yondashuvni inkor eta olmaymiz. Axir, amazonlarning izlarini Ozarbayjon chegaralaridan uzoqda topish mumkin.

Geradotning yozishicha, ular hozirgi Turkiyaning shimoliy qismida joylashgan mustahkam shahar Temissira shahrining poytaxt qilishgan.

Paléfato singari yozuvchilar uchun Amazonlar hech qachon mavjud bo'lmagan, ammo ular soqollarini oldirishgani uchun ayollar bilan adashgan erkaklar edi. Bulardan ko'rishimiz mumkinki, yozma manbalar ancha chalkashib ketgan va aniq xulosalar olish mushkul.

Hozirgi vaqtda bir nechta tadqiqotchilar Amazonlar afsonasi haqiqiy asosga ega bo'lishi mumkin deb ta'kidlaydilar. Qozog'iston va Rossiya chegarasi yaqinida nekropol topildi, u erda qurollari bilan ko'milgan ayollarning qoldiqlari topildi. Jangda vafot etgan ayolning tanasida egilgan o'q uchini topish juda hayratlanarli.

Asarlarda yunon qahramoni Axilles Aresning Amazon qirolichasi qizi qarshi Troyan urushida duel o'tkazganligi eslatib o'tilgan.

Axilles uni mag'lub etishidan oldin u Troya shahridagi qamoq paytida nayza bilan ko'krakiga urib, o'ldiradi. Uning vafot etganini ko'rgan Axilles go'zalligidan hayratga tushdi va uni Skamander daryosi bo'yida ko'mgani aytiladi.

Turli xil nekropollardan topilgan skif ayollarining uchdan biridan ko'prog'i qurollari bilan ko'milgan va ko'plari erkaklar singari jang jarohatlari olgan. Bu shuni ko'rsatadiki, ular erkaklar bilan bir qatorda jang qilishlari mumkin edi va bu ko'rsatmalarda Amazonlar afsonasining asosini topish mumkin edi.

Jangchi ayollarning haqiqiy vatani - amazonkalarni qidirayotgan tarixchilar haligacha umumiy bir xulosaga kela olishmadi. Chunki qadimiy sivilizatsiya izlarini saqlagan hamma joyda jangovar ayollarning izlarini uchratish mumkin.

Amazonlar haqidagi afsona, ehtimol Gerodot singari ba'zi bir yunon tarixchilari tomonidan muhtasham jangchilar xalqiga ma'lum bir epik berishni xohlagan haqiqat mubolag'asi bo'lishi ham mumkin.

Amazon atamasi yunoncha "ko'ksiga ega bo'lmaganlar" deb tarjima qilinadi. Bu Amazonlar tug'ilish paytida qizlar bilan amalga oshirgan amaliyotga ishora qiladi, unda kattalar bo'lganida kamon va nayzani yaxshiroq boshqarishi uchun ko'krak kesilgan. Amazonlar aks etgan san'at asarlarini ko'rib chiqsak, biz ushbu amaliyotning alomatlarini ko'rmayapmiz, chunki ular har doim ikkala ko'krak bilan paydo bo'lishiga qaramay, odatda to'g'ri yopilgan holda.

Amazonkalar xudoga emas, balki Artemida ma'budasiga sig'inishgan. U Zevs va Letoning qizi, Apollonning egizak singlisi va ovning ma'budasi. Bundan tashqari, u ayollarning kasalliklarini engillashtirgan.

Amazonkalar aynan bizning vatanimiz hududida yashaganini takidlovchi mutaxassislar ham kopchilikni tashkil etadi. Taniqli arxeolog olim, Amriddin Berdimurodov nemis olimi E.Vardiman hamda rus olimi Tolstovning fikriga tayanib, qadimdan Oрта Osiyoda ayollarning mavqei ota yuqori bolgani, erkaklar bilan tengma-teng kurashgani aytiladi. Yunon tarixchilarining yozishicha, Eron shohi Kayxusravga qarshi jang qilgan massagetlar malikasi Sparetra 300 ming erkak, 200 ming ayol jangchiga boshchilik qilgan.

Shuningdek, mamlakatimiz, xususan Orolboyi hududida qurol-yarogiga qoshib dafn qilingan ayollar qabri koplav topilgan. Qolaversa, asrlar davomida qoraqalpoq kelinlarining asosiy toy libosi sanalgan savkeli korinishidan aynan sovut va dubulga korinishini eslatadi. Etnograf olimlar bu libos andozasi aynan jang anjomlaridan olinganini aytishadi. Yani ayollarning jangdagi mavqei pasaya borgach, ularning temirdan ishlangan sovutlari maishiy korinish kasb etgan va odatiy liboslar korinishga otgan.

Aleksandr va amazonkalar o'rtasida jang haqida asarlarda ko'plab ma'lumotlar uchraydi. «Agar biz bu qoshinni engal olsak, hech qanday shon-shuhhratga ega bololmaymiz. Agar biz ulardan engilsak, abadol-abad sharmandalik tamgasidan qutulolmaymiz!». Shiddatli jang oldidan buyuk sarkarda Iskandar Maqduniyning oz askarlariga qarata aytgan bu sozlari barchani oyga toldirgandi. Ha, shu paytgacha ne-ne qudratli lashkarni tutdek tokkan buyuk Iskandar armiyasi bu gal galati sarosima ichida qolgandi.

Amazonkalar mavzusi azaldan kopchilikni qiziqtirib kelgan. Bu borada qadimgi dunyoning mutafakkirlari Homer, Ovidiy, Vergiliylar ham oz mulohazalarini aytib otishgan. Yunonistonning mashhur haykaltaroslari ularning gozal va navqiron haykallarini ishlashgan. Amazonkalar mavzusi bugungi kunda ham olimlarning echilmas bahs mavzularidan biri bolib kelmoqda.

Ibtidoiy bu tuzumda jamoaning hayot kechirishi, tirikchiligi, ro'zg'ori, naslini davom ettirishi uchun etakchilik ayollar qo'lida bo'lgan. Binobarin, amazonkalar ham ana shu davrda yashagan bolishi mumkin degan taxminlar bor.

Yunon mualliflarining yozishicha, amazonkalar ot chopishda, jang qilishda, kamondan oq otishda hatto erkaklarni ham dog'da qoldirishgan. Ularning oz saltanati, jamoasi bolgan. Bu erda erkaklarni sigdirishmagan. Faqat yildan bir marta avlodni davom ettirish maqsadida qoshni qabilaning erkaklari bilan uchrashib

turishgan. Tasodiy “uchrashuv” natijasida ogil tugiladigan bolsa, uni otasiga jo’natishgan yoki o’ldirishgan. Qiz bo’lsa, o’zlarida olib qolishgan.

“Amazonka” so’zining kelib chiqishi haqida ham turli qarashlar mavjud. Ba’zilar bu soz qadimgi yunon tilida “ko’kragi yoq” degan ma’noni bildiradi degan taxmini ilgari surishadi. Afsonalarga kora, ular jangda, o’q otishda xalal bermasligi uchun o’ng ko’kraklarini o’smirlilik paytidayoq kuydirib tashlasharkan. Boshqa bir guruh olimlar bu so’z qadimgi fors tilidagi “ha mazan” – ayol jangchi so’zidan olingan deyishadi.

Boshqa bir guruh tadqiqotchilar “amazonka”larning hozirgi Turkiya hududidagi Amasiya o’lkasida yashagani, ularning nomi ham ana shu hudud nomidan olinganini aytishadi. Ushbu mamlakatdagi Izmir, Efes singari shaharlar bir paytlar aynan “amazonkalar” tomonidan qurilgani ham taxmin qilinadi.

Qadimgi yunon shoiri Gomer o’zining “Iliada” dostonida amazonkalar shoh Priam bilan birgalikda Troyani bosqinchilardan himoya qilganini yozadi.

Darhaqiqat, amazonkalarning tarixda yashab o’tganidan dalolat beruvchi tarixiy ashyolar anchagina. Xususan, qadimgi Yunoniston hududidan topilgan koppina sopol buyumlarda jangchi ayollar tasviri uchraydi.

Xulosa o’rnida shuni aytish mumkinki, amazonkalar yoki jangari ayollar mavjud bo’lgan. Lekin yunon asarlarida ular afsonaviylashtirilgan va ancha haqiqatdan yiroq afsonalar orqali tahlil etilgan. Hozirgi ilmiy izlanishlar ko’rsatishicha, ularni yo’q deb o’ylash to’g’ri bo’lmaydi. Ular mavjud bo’lgan va ayollardan iborat bo’lgan jangchi ayollar edi. Maqolani faktlar asosida yoritishga harakat qildik va xulosalar orqali tahlil qildik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. F. Boynazarov "Qadimgi dunyo tarixi" Toshkent. 2008.
2. O’zbekiston Milliy ensiklopediyasi. 1- jild. Toshkent. 2000-2006.
3. Vera Smirnova "ellada qahramonlari" Toshkent. "Yosh gvardiya". 1976.
4. Wikipedia.

